

Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень
УДК 342.156

Фіцик Софія Олександрівна

*аспірантка кафедри теорії, історії та філософії права
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»*

Фицик Софья Александровна

*аспирантка кафедры теории, истории и философии права
Института права, психологии и инновационного образования
Национального университета «Львовская политехника»*

Fitsyk Sofiia

*Graduate Student of the Department of Theory, History and Philosophy of Law
Institute of Law, Psychology and Innovative Education of
Lviv Polytechnic National University*

**РОЛЬ ТЕОЛОГІЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ У ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ
ПОГЛЯДАХ В'ЯЧЕСЛАВА ЛИПИНСЬКОГО
РОЛЬ ТЕОЛОГИЧЕСКОЙ КОНЦЕПЦИИ В ПОЛИТИКО-
ПРАВОВОЙ ТОЧКЕ ЗРЕНИЯ ВЯЧЕСЛАВА ЛИПИНСКОГО
THE ROLE OF THE THEOLOGICAL CONCEPT IN THE POLITICAL
AND LEGAL VIEWS OF VYACHESLAV LYPINSKY**

***Анотація.** Відповідна стаття присвячена дослідженню питання ролі теологічної концепції у політико-правових поглядах В. Липинського, адже саме він вирізняється прагненням до широкого філософського обґрунтування своєї політико-правової доктрини.*

Проведено аналіз досліджень, що стосуються релігії і церкви. Мислитель чітко розкриває свої погляди у творі «Релігія і церква в історії України». Саме тут відображені різноманітні релігієзнавчі теми, які описані у збірці статей.

Вивчаючи погляди В. Липинського на участь церкви в українському державотворенні, не можна не відмітити, що вся творчість цієї визначної постаті так чи інакше пов'язана з проблемами релігії та церкви. Найбільш докладно ця концепцією висвітлена у фундаментальній праці В. Липинського «Листи до братів-хліборобів», а також релігієзнавчі питання розглядаються і в інших роботах.

Аналізуючи теологічну концепцію мислителя, дійшли до висновку, що управління органами державної влади можливе тоді, коли дотримуються всі приписи релігії, а також визнається і підтримується авторитет духовної влади. Саме в такому випадку і відбувається певне обмеження влади, яка змушена використовувати всі свої інструменти впливу лише на благо громадян, а також обмежує певні їхні анархічні настрої і змушує підкорятися та визнавати весь авторитет діючої владної верхівки.

Особливу увагу приділяється питанню відносин між релігією і політикою, церквою і державою, що сьогодні є надзвичайно актуальною.

Пропонується реалізація теологічної концепції в теперішній час, незважаючи на швидкий процес глобалізації суспільства. Адже, як свідчить практика, саме релігія і церква стала об'єднуючим фактором для усіх громадян у теперішній політичній ситуації України.

Ключові слова: церква, консерватизм, громадський, релігія, політико-правовий, концепція, католицизм, верховенство влади, європейський.

Аннотація. Соответствующая статья посвящена исследованию вопроса роли теологической концепции в политико-правовых взглядах В. Липинского, ведь именно он отличается стремлением к широкому философского обоснования своей политико-правовой доктрины.

Проведен анализ исследований, касающихся религии и церкви. Мыслитель четко раскрывает свои взгляды в произведении «Религия и

церковь в истории Украины». Именно здесь отражены различные религиоведческие темы, которые описаны в сборнике статей.

Изучая взгляды В. Липинского на участие церкви в украинском государственном, нельзя не отметить, что все творчество этой выдающейся личности так или иначе связана с проблемами религии и церкви. Наиболее подробно эта концепцией освещена в фундаментальном труде В. Липинского «Письма к братьям-хлеборобам», а также религиоведческие вопросы рассматриваются и в других работах.

Анализируя теологическую концепцию мыслителя, пришли к выводу, что управление органами государственной власти возможно тогда, когда соблюдаются все предписания религии, а также признается и поддерживается авторитет духовной власти. Именно в таком случае и происходит определенное ограничение власти, которая вынуждена использовать все свои инструменты влияния только на благо граждан, а также ограничивает определенные их анархические настроения и заставляет подчиняться и признавать все авторитет действующей властной верхушки.

Особое внимание уделяется вопросу отношений между религией и политикой, церковью и государством, сегодня чрезвычайно актуальной.

Предлагается реализация теологической концепции в настоящее время, несмотря на быстрый процесс глобализации общества. Ведь, как показывает практика, именно религия и церковь стала объединяющим фактором для всех граждан в нынешней политической ситуации в Украине.

Ключевые слова: *церковь, консерватизм, общественный, религия, политико-правовой, концепция, католицизм, верховенство власти, европейский.*

Summary. *The corresponding article is devoted to the study of the role of the theological concept in the political-legal views of V. Lypynsky, since it is precisely his desire for a broad philosophical substantiation of his political-legal doctrine.*

An analysis of studies concerning religion and the church has been conducted. The thinker clearly discloses his views in the work "Religion and the Church in the History of Ukraine." It is here that various religious topics are covered, which are described in the collection of articles.

Studying V. Lipinski's views on the participation of the church in the Ukrainian state-making, it should be noted that all the creativity of this distinguished figure is in one way or another connected with the problems of religion and the church. This concept is covered most thoroughly in V. Lipinski's fundamental work, Letters to the Brethren, and religious studies are considered in other works as well.

Analyzing the theological conception of the thinker, we came to the conclusion that the management of state authorities is possible when all the prescriptions of religion are respected, and the authority of spiritual authority is recognized and maintained. It is in this case that there is a certain restriction of power, which is forced to use all its instruments of influence only for the benefit of the citizens, and also limits their anarchic moods and compels and acknowledges the entire authority of the ruling power.

Particular attention is paid to the relationship between religion and politics, church and state, which is extremely relevant today.

It is proposed to realize the theological concept in the present, despite the rapid process of globalization of society. As practice shows, it is religion and the church that has become a unifying factor for all citizens in Ukraine's current political situation.

Key words: *church, conservatism, public, religion, political and legal, concept, catholicism, rule of law, european.*

Постановка проблеми. Вивчаючи політико-правові погляди В. Липинського на участь церкви в українському державотворенні, не можна не відмітити, що вся творчість цієї визначної постаті так чи інакше пов'язана з проблемами релігії та церкви. Найбільш докладно ця концепція висвітлена у фундаментальних працях В. Липинського «Листи до братів-хліборобів» та Релігія і церква в історії України». Для В. Липинського церква є прикладом найкращої організації, яку знає історія людства. Як католика, вченого приваблюють непорушність догм католицизму та заборона обговорення віруючими цих догм. Як прихильник чіткої структури державного правління, В. Липинський не може не захоплюватися регламентацією церковного життя католиків. Релігія і церква, на думку науковця, потрібні не лише тоді, коли українська нація виборє державність, а й у ході цієї боротьби як консолідуючий фактор для українського народу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі питання релігії і церкви частково досліджувалися передусім такими авторами, як К. Галушко [1], Л. Білас [2], С. Гелей [3], І. Мірчук [4]. Фрагментарно відповідну тему досліджували Т. Осташко [5], М. Забаревський [6], Л. Кондратик [7], В. Потульніцький [8], І. Дробот [9], І. Гошуляк [10], Ю. Шаповал [11], І. Тукаленко [12], однак, ними в силу різних причин, не були в повній мірі розкриті усі погляди мислителя про вплив релігії на становлення держави.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). На підставі вивчення творчих здобутків В. Липинського проаналізувати вплив релігії на політико-правове становлення держави. Визначити проблемні питань релігії та церкви, які досліджував мислитель у своїх фундаментальних працях. Обґрунтувати існування сучасної теологічної концепції, як запоруки розвитку могутньої, незалежної та демократичної держави європейського типу.

Виклад основного матеріалу. Правники, історики та філософи по-різному оцінюють роль християнства і релігійного чинника в українському державотворенні. Існування релігії та церкви є основними рушійними силами в українському державотворенні, адже є стримуючим фактором для владної верхівки. Тільки релігія асоціюється в мисленні українського народу з поняттям добра та справедливості, а церква дбає про повну реалізацію цих понять в житті одиниць і всієї української громади.

В. Липинський (1882-1931 рр.), представник консервативно-монархічного напрямку політико-правової думки, досліджував теологічну концепцію у такій праці, як «Релігія і церква в історії України» (1925 р.), яка розглядала становище церкви у суспільно-політичному житті Української держави та її вплив на формування соціально-культурної традиції України. Також мислитель вагому роль релігії приділяв і у своїй фундаментальній праці «Листи до братів-хліборобів» (1919 -1926 рр.). У відповідному творі, В. Липинський, залишив після себе надзвичайно важливі для усіх українських патріотів духовні, політико-правові настанови. Зокрема, аналізуючи важливий період Хмельниччини, а також причини поразки новітніх національно-визвольних змагань 1917-1921 рр., автор сформулював дуже глибокі і обґрунтовані висновки.

В. Липинського займався дослідженням сутності релігії, її структури, впливу на політико-правове життя людей. Особливу увагу вчений приділяв питанню відносин між релігією і політикою, церквою і державою, що сьогодні є надзвичайно актуальним. Для В. Липинського церква є прикладом найкращої організації, яку знає історія людства. Релігія і церква, на думку науковця, потрібні не лише тоді, коли українська нація виборє державність, а й у ході цієї боротьби як консолідуючий фактор для українського народу [1, с.38].

Розглядаючи проблему релігії в зв'язку з елітою, В. Липинський робить висновок, що релігія є могутньою підтримкою аристократії, яка

править тією чи іншою нацією. Релігія виконує роль стримуючого чинника для владної верхівки, відділяє матеріальну силу від духовної. В. Липинський називає духовну інтелігенцію «моральними цензорами імператорів, вояків та продуцентів», але акцентує увагу на чесності і релігійності самих духовників, наголошуючи на руйнівних для нації наслідках намагань церкви захопити світську владу [13, с.4].

Вчений рішуче виступає проти церкви, пристосованої до політики, пропонуючи дух релігії справжньої віри. Тільки така церква може підтримати в народі бажання боротися за волю. В. Липинський розмежовує велику ідеалістичну і суєтну матеріалістичну віру в земне щастя, багатство і розкоші. Творчість В. Липинського пронизана глибокою вірою у вищі надприродні сили. Так, він вважає, що основою науково-технічного прогресу, підвищення рівня життя суспільства є творення кращих громадських об'єднань та вищої громадської моралі. «Вища ступінь наближення до Бога, більша любов до нього, потрібні нації для використання тієї техніки і тих машин, котрі Бог – Вічний Творець – дозволив даній нації для свого розвитку видумати і сотворити» Бог у В. Липинського – першооснова всього [7, с.43].

При цьому вчений робить висновок про вічний кругообіг: без громадської моралі немає прогресу матеріального життя, а без прогресу матеріального життя немає розвитку моралі. Будучи католиком, В. Липинський глибоко вірить у релігійне підґрунтя існування суспільства взагалі і держави зокрема [1, с. 38].

Усю історію розвитку людської цивілізації він розглядає з точки зору релігійної концепції: від кам'яного віку до віку електричного людина йшла лінією найбільшого опору – боротьби зі злом, первородним гріхом. На відміну від тварин, людина пристосовує природу до себе, лишаючись незмінною. Вона обрала для себе тяжкий шлях витворення нової вищої громадської моралі, весь час намагаючись наблизитись до вершини – Бога.

Відповідно до підвищення рівня громадської моралі, людина повинна створювати і вищі організаційні форми свого громадського життя. Свою концепцію пануючих і поневолених націй В. Липинський виводить саме з поняття вищості моралі. Форми організації громадського життя і, відповідно, мораль у пануючих націй є вищими, ніж у поневолених. Власне, це і є причиною панування перших. Вчений акцентує увагу на необхідності поривів до морального та матеріального прогресу як передумові визволення поневолених націй. Не наявність мелодійної мови, блискучих вчених, інтелігентних вождів, а порив до творення вищого дозволить нації стати вільною. У даній позиції виразно проглядає натяк на сучасну вченому Україну, адже пануючу за часів української революції верхівку якраз і можна назвати «балакучими та ідейними, але до матеріальної і громадської творчості нездатними інтелігентськими вождями», як це й робить В. Липинський. Проводячи паралель, дану тезу можна співвіднести із сучасним політичним життям нашої держави. Важко заперечити, спостерігаючи за політичними подіями, наявність у складі владних структур професійних політиків, що безсумнівно впливає на становлення і розвиток нашої молодшої держави. Аналізуючи природу поневолених і пануючих націй, В. Липинський доходить висновку, що здатність нації творити вищі форми матеріального і громадського життя залежить від активної частини даної нації – національної аристократії. Оскільки співвідношення сил всередині нації має тенденцію до змін, вчений робить висновок, що за наявності сильної, добре організованої та морально авторитетної національної аристократії будь-яка поневолена нація може стати пануючою і навпаки: моральне падіння аристократії неминуче призводить до падіння нації. Водночас В. Липинський наголошує на основному принципі успіху аристократії: чутті моральної рівноваги. Релігію він ставить підмур'ям народного визволення: коли

аристократія визнає авторитетом Бога, то й сама буде визнана масами. Це він і називає «моральним авторитетом аристократії» [1, с. 58].

В. Липинський застерігає від захоплення містицизмом, виділяючи два його різновиди: раціоналістичний та релігійний. За раціоналістичного містицизму люди піддаються шкідливій вірі у людський розум, який насправді є нічим порівняно з Божим розумом. Люди, що впадають у раціоналістичний містицизм, починають вірити лише у непереможність власних сил, відкидаючи будь-який вплив Творця. Релігійний містицизм теж є крайністю, але іншого характеру: віра в надприродні сили і бажання сліпо підкорятися їм. Впадаючи в релігійний містицизм, людина вірить у свій союз з надприродними силами та в те, що завдяки цьому союзу вона сама стала всемогутньою.

І ту, й іншу крайність В. Липинський вважає руйнівною для державотворення. Але особливо наголошує на деструктивності містицизму раціоналістичного. Люди, охоплені вірою в свої і лише свої сили, не здатні збудувати власну державу. Порушується рівновага між активною аристократією і пасивними масами. Це призводить до падіння морального авторитету першої і виникнення незадоволення в останніх. У своїй праці вчений порушує проблему, що стала особливо актуальною в наш час: відродження віри, нового пориву Духа, створення вищої громадської моралі в європейській цивілізації. Хоча В. Липинський писав свої «Листи до братів-хліборобів» майже 80 років тому, дана проблема за цей час так і не знайшла вирішення, більше того, лише набула особливої гостроти в умовах нашої цивілізації. Підхід В. Липинського до легітимності влади є повністю теологічним: «Бо всяка влада, всякий провід, – зазначає вчений, – дається націям од Бога безконечно справедливо і безконечно правдиво – абсолютно в тій самій мірі, як дана нація в своїй вірі і своїй моралі Бога собі уявляє» [2, с.121].

Він радить будувати всю громадську мораль за релігійними законами, бо лише це є запорукою технічного прогресу та високої культури. Гармонійна влада можлива лише за наявності чіткої рівноваги між владою духовною і світською та взаємоповаги цих двох влад. А рівновага може існувати доти, доки влада духовна не поневолена владою світською, доки ці влади виразно розмежовані.

В. Липинський говорить про релігію як владу духовну, коли розглядає типи її взаємовідносин зі світською владою. У цьому контексті він виділяє три типи можливих взаємовідносин, які ми зараз розглянемо.

Перший тип мислитель називає як підпорядкування релігійного життя політиці. Причини таких взаємовідносин криються у походженні національної аристократії: це войовничі елементи, що не є виробниками матеріальної продукції, а лише репрезентують військову силу, «силу меча». Духовна і світська влада за такої організації не обмежені взаємно, вони нерозривно з'єднані між собою і перебувають в одній управлінській структурі. Цей тип влади В. Липинський називає охлократією [4, с. 12].

Відповідно до другого типу, релігія розглядається як приватна справа кожного громадянина. Для організації державного життя й управління людьми достатньо світських засобів, в релігійних немає ніякої необхідності. Таким співвідношенням характеризується демократичний спосіб організації суспільного життя, оскільки не потребує обмежуючого фактору – релігії. Організуючу верству населення за таких умов В. Липинський називає «матеріалістичними спекулянтами» І розгляд релігії як приватної справи є не чим іншим, як намаганням позбутися вищої відповідальності за свої дії. Взагалі у творах В. Липинського досить виразно прослідковується негативне ставлення до демократії, яку вчений вважає шарлатанською, збудованою на фікціях і спекуляціях [3, с. 41].

За третім типом, релігія посідає в системі держави належне їй місце. Світська влада повинна належати тим суспільним групам, які володіють

матеріальною силою. Але повинна і усвідомлювати, що здійснювати управління державою вона зможе лише за умови дотримання приписів релігії, визнання й підтримки авторитету духовної влади. Такий поділ влади є основою класократичної організації суспільного життя, досконалість якої й обґрунтовує В. Липинський. За таких умов релігія виконує свою основну функцію в державотворенні: обмежує егоїзм влади і змушує її використовувати свої переваги на користь підлеглих та обмежує анархічні інстинкти підлеглих і змушує їх визнавати авторитет влади. Яку б європейську націю не взяти, в її історії знайдемо ознаки всіх трьох типів взаємовідносин світської та духовної влад, які змінювали один одного. Саме на цій зміні і ґрунтується розвиток державотворення кожної нації. Крім цього, В. Липинський виділяє типи віри: містичну, духовну та ідеологічну. «Крім ясної і виразної... власної нашої віри світської, ідеології політичної, нам необхідна загально людська віра в Бога, необхідна допомога і церкви і релігії» [8, с. 134].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Аналіз теологічної концепції у політико-правових поглядах В. Липинського дає можливість зрозуміти, що незалежною українською національною може стати лише та церква, яка навчить своїх вірних в боротьбі за Українську державу виконувати всі загальнолюдські закони моралі. Сьогодні, показовим результатом реалізації відповідної концепції мислителя стало існування Православної церкви України, яка отримала томос про автокефалію 5-6 січня 2019 року, і яка тепер має цілковиту самостійність у розв'язанні організаційних і культових питань.

В. Липинський вважає, що «релігія і церква» надзвичайно впливає на життя свідомого громадянина і зауважує, що від ставлення держави до цих двох чинників залежить також і її ставлення до громадянства та подальшого розвитку нації загалом. В основі будь-якого громадського

руху лежать два найвпливовіших фактори: імперіалізм, який знаходить вираження в монархічній формі правління та містицизм, що виявляє себе в релігії суспільства. Мислитель наголошує, що ці два фактори обов'язково повинні обмежувати один одного. Однак, варто зауважити, що побудова теологічної концепції В. Липинського стає все складнішою для реалізації в реаліях сьогодення, адже світ переживає процес глобалізації. Проте, саме релігія і церква стала об'єднуючим фактором для усіх громадян у теперішній політичній ситуації України.

Мислитель наголошує, що управління органами державної влади можливе тоді, коли дотримуються всі приписи релігії, а також визнається і підтримується авторитет духовної влади. Саме в такому випадку, на нашу думку, і відбувається певне обмеження влади, яка змушена використовувати всі свої інструменти впливу лише на благо громадян, а також обмежує певні їхні анархічні настрої і змушує підкорятися та визнавати весь авторитет діючої владної верхівки. В тому випадку, коли держава буде спиратися на підтримку значних верств суспільства це і буде запорукою існування могутньої, незалежної та демократичної держави європейського типу.

Література

1. Галушко К. Ю. Консерватор на тлі доби. В'ячеслав Липинський і суспільна думка європейських «правих». К.: Темпора. 2002. 288 с.
2. Білас Л. Краків, Женева і філіяція «Кричевського». До родовідної мислення В. Липинського // Твори (Історична секція). Філадельфія. 1980. Т. 2. С.121.
3. Гелей С. Д. Ідея української державності в історичних працях В'ячеслава Липинського // Український час. Львів. 1994. Ч. I (13). С. 40-50.

4. Мірчук І. Месіянізм Липинського [1931]. Дві концепції української політичної думки Вячеслав Липинський – Дмитро Донцов // Уклад. проф. Г. Васькович. [Б. м.]. 1990. С. 82.
5. Осташко Т. С. Що недооцінили сучасники у вченні засновника українського консерватизму й чим його праця цінна для сучасників. URL: <https://tyzhden.ua/History/204854>
6. Забаревський М. (Дм. Дорошенко). В'ячеслав Липинський і його думки про українську націю і державу. Відень. Видавництво О. Жеребка. 1926. 51 с.
7. Кондратик Л. Й. Релігієзнавча концепція В. Липинського. Луцьк. Надстир'я. 2002. 260 с.
8. Потульницький В.А. Історія української політології: (Концепції державності в українській зарубіжній історико-політологічній науці). К.: Либідь. 1992. 232 с.
9. Дробот І. «Ніхто нам не збудує держави, коли самі її не збудуємо». Пам'ять століть. 2006. № 2. С. 155-164.
10. Гошуляк І. Л. П'ять уроків В'ячеслава Липинського. Віче. 1997. № 9. С. 141-152.
11. Шаповал Ю. І. Журавлиний клич Вітчизни: Політологія Вячеслава Липинського. Дзвін. 1995. №9. С. 99-102.
12. Тукаленко І.А. Правляча верства, добірна меншість чи родовий титул: погляд на проблему еліт у творчості В. Липинського. К.: ТОВ «Міжнародна фінансова агенція». 1998. 20 с.
13. Липинський В. К. Релігія і церква в історії України [1925] // Політологічні читання. 1994. № 1. С.4.

References

1. Ghalushko K. Ju. Konservator na tli doby. V'jacheslav Lypynsjkyj i suspiljna dumka jevropejsjkykh «pravvykh». К.: Tempora. 2002. 288 s.

2. Bilas L. Krakiv, Zheneva i filijacija «Krychevsjkogho». Do rodovidnoji myslennja V. Lypynsjkogho // Tvory (Istorychna sekcija). Filadelfija. 1980. T. 2. S.121.
3. Ghelej S. D. Ideja ukrajinsjkoji derzhavnosti v istorychnykh pracjakh V'jacheslava Lypynsjkogho // Ukrajinsjkyj chas. Ljviv. 1994. Ch. I (13). S. 40-50.
4. Mirchuk I. Mesijanizm Lypynsjkogho [1931]. Dvi koncepciji ukrajinsjkoji politychnoji dumky Vjacheslav Lypynsjkyj – Dmytro Doncov // Uklad. prof. Gh. Vasjkovyh. [B. m.]. 1990. S. 82.
5. Ostashko T. S. Shho nedoocinyly suchasnyky u vchenni zasnovnyka ukrajinsjkogho konservatyzmu j chym jogho pracja cinna dlja suchasnykiv. URL: <https://tyzhden.ua/History/204854>.
6. Zabarevsjkyj M. (Dm. Doroshenko). V'jacheslav Lypynsjkyj i jogho dumky pro ukrajinsjku naciju i derzhavu. Videnj. Vydavnytstvo O. Zherebka. 1926. 51 s.
7. Kondratyk L. J. Relighijeznavcha koncepcija V. Lypynsjkogho. Lucjk. Nadstyr'ja. 2002. 260 s.
8. Potuljnyckyj V.A. Istorija ukrajinsjkoji politologhiji: (Koncepciji derzhavnosti v ukrajinsjkij zarubizhnij istoryko-politologhichnij nauci). K.: Lybidj. 1992. 232 s.
9. Drobot I. «Nikhto nam ne zbuduje derzhavy, koly sami jiji ne zbudujemo». Pam'jatj stolitj. 2006. № 2. S. 155-164.
10. Ghoshuljak I. L. P'jatj urokiv V'jacheslava Lypynsjkogho. Viche. 1997. № 9. S. 141-152.
11. Shapoval Ju. I. Zhuravlynyj klych Vitchyzny: Politologhija Vjacheslava Lypynsjkogho. Dzvin. 1995. № 9. S. 99-102.
12. Tukalenko I.A. Pravljacha verstva, dobirna menshistj chy rodovyj tytul: poghljad na problemu elit u tvorchosti V. Lypynsjkogho. K.: TOV «Mizhnarodna finansova aghencija». 1998. 20 s.

13. Lypynskyj V. K. Religija i cerkva v istoriji Ukrajiny [1925] // Politologhichni chytannja. 1994. № 1. S.4.